

Друкуємо за згодою автора фрагмент розповіді оператора четвертого реактора Олексія Бреуса, який останнім натиснув на кнопку, намагаючись приборкати сумнозв'язний четвертий реактор на Чорнобильській АЕС.

Олексій БРЕУС

СЛОВО ПРО ЧОРНОБИЛЬСЬКИХ ОПЕРАТОРІВ

Весь світ знає про подвиг чорнобильських пожежників, які з перших хвилин ядерної катастрофи виступили проти вогню. Вони були на блоці до 5-6 години ранку і не дали вогню перекинутися на інші реактори. Шестеро з пожежників загинули... Атомники – працівники Чорнобильської АЕС – залишилися на зруйнованому блоці до вечора! З них загинули двадцять. Що саме вони робили, чому так довго й заради чого вони не лишали свої робочі місця, які перетворилися на пекло?

26 квітня 1986 року – в день аварії на четвертому реакторі – мені, як оператору Чорнобильської АЕС, судилося стати останньою людиною, що натиснула кнопку на ще «живому» пульті управління зруйнованого блока. Це сталося через 14 годин 20 хвилин після вибуху реактора.

Вранці, нічого не знаючи про те, що трапилося вночі, я просто приїхав на свою чергову робочу зміну. До зруйнованого ядерного блока я увійшов через шість годин після вибуху і залишався всередині майже весь день. Пізніше в Чорнобилі через високі рівні радіації дуже часто робоча зміна військових, відряджених спеціалістів та інших ліквідаторів тривала лише кілька хвилин. Але в день аварії атомники, попри смертельні рівні радіації, працювали цілу восьмигодинну зміну або доти, доки могли встояти на ногах.

Ця розповідь, передусім, про чорнобильських операторів, серед яких випало бути й мені.

ОСТАННЯ КНОПКА

Олексій Бреус повернувся до свого пульта

ЗУПИНИТИ... ВИМКНУТИ... УСУНУТИ... ВРЯТУВАТИ...

Після вибуху реактора атомники намагалися протистояти новим загрозам і хоча б якось зменшити згубний вплив того, що вже скоїлося. У цьому була головна суть дій атомників. Основними їхніми завданнями в тих пекельних обставинах були: загасити вогонь – де з пожежниками, а де і самотужки; усунути неядерні загрози й запобігти новим жертвам, до яких могли спричинити вибух водню, загоряння мастила, обрив електричних дротів тощо; знайти та врятувати колег, які вже не могли самі пересуватися; розвідати обстановку – стан реактора, будівлі, рівні радіації; будь-що подавати воду до пошкодженого реактора для його охолодження.

Я брав участь у виконанні трьох з п'яти зазначених завдань. Але головним для мене, як і для багатьох інших, було охолодження реактора. Цього вимагали всі операторські інструкції, керівництво Чорнобильської АЕС і навіть чиновники з Москви, які час від часу телефонували на атомну

станцію і вимагали, будь-що, подавати воду до реактора.

Про кожне із тих завдань можна написати книгу. Можна розказати й коротко...

ГАСІННЯ ВОГНЮ

Протидія пожежам для операторів є таким самим обов'язком, як і для пожежників. В операторів заздалегідь розписано, хто, де і що саме має робити у разі пожежі, вони навчені цього, можуть упоратися з пожежними рукавами та вогнегасниками, знають, де розташовані протипожежні системи, як вони працюють і як з ними поводитися. Зрештою, воду пожежникам качають теж оператори.

НЕЯДЕРНІ ЗАГРОЗИ

Після вибуху ядерного реактора виникли нові загрози, які могли спричинити нові жертви. Атомникам треба було запобігти новим вибухам, пожежам, обвалам будівельних конструкцій, ураженню людей електричним струмом тощо. Мало сказати, що для усунення таких загроз треба було щось зупинити, відключити, перекрити, спорожнити, видалити, знеструмити або навпаки – заповнити, увімкнути, з'єднати... Часто за це треба було заплатити життям.

Приміром, з турбінного відділення треба було негайно видалити мастило, щоб воно не зайнялося, оскільки поруч був вогонь. А такого мастила – понад сто тонн у кожному з двох баків, розташованих біля турбін. Оператору достатньо повернути ключ на пульті турбіни, щоб мастило через велику трубу саме вилилося в спеціальну підземну емність за межами будівлі. Однак, через великі руйнації та розірвані дроти зробити це з пульта вже було неможливо. Тому двоє з операторів пішли в небезпечну зону і зробили все своїми руками. Внаслідок дуже високого опромінення вони

загинули, але ціною свого життя унеможливили перетворення четвертого блока на ядерний Везувій.

В іншому випадку треба було видалити водень з електрогенератора. Якщо цього не зробити й залишити генератор напризволяще, неминуче б стався потужний вибух водню, який спричинив би до нових руйнацій, нових пожеж, нових жертв (між іншим, попервах саме скупчення водню, що правда, не в генераторі, а в іншому місці, розглядалося як основна причина вибуху четвертого блока Чорнобильської АЕС). Знову атомники пішли в небезпечну зону і виконали вкрай потрібні рутинні операції, щоб запобігти новому вибуху. Знов – ціною власного життя.

них дій на аварійному блоці та навколо нього. Атомникам доводилося пробиратися до найнебезпечніших місць у різних частинах зруйнованої будівлі та наражатися на всі види загроз, які на них чатували. Часто це була розвідка боєм, тому що обстановка в тій чи іншій частині блока ставала зрозумілішою в результаті не так розвідки, як самовідданих спроб операторів виконати конкретні дії, необхідні в тій ситуації.

ОХОЛОДЖЕННЯ РЕАКТОРА

Певне, найтяжчим гріхом для операторів було б залишити реактор без води. Охолодження реактора – святий обов'язок оператора. Не дивно, що навіть в посадовій інструкції старшо-

О. Бреус «ЯВЛЕННЯ». Частина 1 з циклу «Євангеліє від Чорнобиля», 2006 р.

РЯТУВАННЯ ПОСТРАЖДАЛИХ

Товаришів, які опинилися під завалами, атомники знаходили знесилених, травмованих, із сильним радіаційним забрудненням, і виносили їх на собі. Після цього на плечах і руках рятувальників з'являлися радіаційні опіки, які нагадують про себе все подальше життя. Одного з операторів – Валерія Ходемчука – знайти так і не вдалося. Він навіки залишився під уламками реакторного цеху. Сьогодні, коли ми говоримо про чорнобильський «саркофаг», слід пам'ятати, що це також саркофаг одного з чорнобильських операторів. Усередині будівлі, на стіні між третім і четвертим блоками встановлено меморіальну плиту Валерію Ходемчуку, біля якої завжди є квіти.

РОЗВІДКА ОБСТАНОВКИ

Розвідка на блоці була вкрай потрібною для ухвалення адекватних рішень щодо подаль-

го інженера управління блоком (СІУБ – моя посада на момент аварії) було записано, що особа, яка обіймає цю посаду, в будь-якій ситуації має забезпечити подачу води в реактор. Така вимога була записана в цьому невеличкому документі з 12-ти сторінок навіть незважаючи на те, що посадова інструкція – це не технічний, а адміністративний документ, який визначає необхідний обсяг знань оператора, терміни складання іспитів, періодичність медичних перевірок, перелік устаткування, стосунки з підлеглими й керівництвом тощо.

Не дивно, що чи не основні зусилля в перші години після вибуху реактора були сконцентровані саме на подачі води до реактора. Є різні шляхи подачі води, і оператори спробували всі ті шляхи, які тоді вціліли.

Повністю читайте розповідь Олексія Бреуса на <http://slii.masterdesant.com/oleksiy-breus-ostannya-knopka/>

О. Бреус «Загибель чорнобильського «Титаніка», 2008 р.